

DOI: 10.7251/EMC1902325A

Datum prijema rada: 10. oktobar 2019.

Datum prihvatanja rada: 12. decembar 2019.

UDK: 343.983:657.632(497.6RS)

Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije

Godina IX • broj II

str. 325-338

PREGLEDNI NAUČNI RAD / OVERVIEW SCIENTIFIC PAPER

STANJE I PERSPEKTIVE FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA U REPUBLICI SRPSKOJ

Milanka Aleksić | Vanredni profesor, Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka, Fakultet Poslovne ekonomije, milanka.s.aleksic@apeiron-edu.eu

Bogdana Vujnović-Gligorić | Redovni profesor, Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka, Fakultet poslovne ekonomije, bogdana_vujnovic@yahoo.com

Amira Hasanović | Master ekonomije, student doktorskog studija, Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka, amirahasanovic@yahoo.com

Sažetak: *Vještačenje je jedna od osnovnih aktivnosti prikupljanja dokaza u privrednom kriminalu. Ova aktivnost je ujedno i najviše kritikovana jer može znatno usporiti sudski postupak, naročito u složenim vještačenjima, kao što su to predmeti iz finansijsko-ekonomske oblasti. U novije vrijeme se za potrebe vještačenja, na tim predmetima, angažuju eksperti iz oblasti forenzičkog računovodstva - forenzičke računovođe. Republika Srpska je na vrijeme prepoznala potrebu za ovom profesijom, te joj dala zakonski legitimitet. Međutim, mali su pomaci učinjeni u njenoj implementaciji u praksi. Rad se bavi analizom potreba i stanja forenzičkog računovodstva u Republici Srpskoj, te na osnovu toga daje preporuke za njegov efikasniji rad, odnosno prikupljanje kvalitetnijih informacija koje bi bile od pomoći u finansijskim istragama i dokazivanju određenih krivičnih djela. S obzirom da je profesija forenzičkog računovođe interdisciplinarna i da obuhvata cijeli spektar različitih usluga, potrebno je izvršiti određenu unifikaciju kriterija na globalnom nivou. Za sada takvi kriteriji ne postoje, niti ima naznaka za njihovim usaglašavanjem. U svijetu postoje razne institucije za sertifikaciju, a kao standard za potrebna znanja vještine i sposobnosti se uzimaju kriteriji utvrđeni od strane američkog Međunarodnog udruženja za sertifikaciju istražitelja prevara (ACFE - Association of Certified Fraud Examiners), koje vrši sertifikaciju za ovlaštene finansijske forenzičare, namjenjene računovodama specijalizovanim za forenzičko računovodstvo. Uspostavljeni kriteriji nude solidnu osnovu za detekciju, prikupljanje i prezentovanje dokaza u postupku vještačenja kod finansijskih prevara. Za sada ostaje nejasno da li forenzički računovođa djeluje samostalno ili u sklopu interdisciplinarnog tima.*

Opšta znanja koja trenutno nude edukatori u Republici Srpskoj ne mogu donijeti određeni kvalitet u specifičnim vrstama usluga, koje prevashodno zahtijevaju specijalistička znanja. Za svaku vrstu usluga je potrebno definisati osobine, karakteristike i potrebna znanja i vještine koje mora posjedovati forenzički računovođa. U skladu sa takvim zahtjevima trebalo bi modifikovati i obrazovne programe za forenzičko računovodstvo kroz davanje smjernica za njihovu

homogenizaciju. Obrazovni programi moraju biti usklađeni sa djelovanjem ostalih sudionika u implementaciji forenzičkog računovodstva, poput korisnika, pružaoca usluga, edukatora i sl. Takvim sinergijskim djelovanjem moguće je podići profesionalnu osposobljenost forenzičkog računovođe i uskladiti je sa zahtjevima tržišta. Krajnji obrazovni ishod je edukovati forenzičkog računovođu tako da posjeduje specijalistička znanja iz oblasti računovodstva, prava i revizije, kao i vještine u efikasnom pružanju usluga forenzičkog računovodstva. Vještačenja forenzičkog računovodstva nalažu stalno usavršavanje znanja i sticanje vještina prema smjernicama iz međunarodnih standarda i preporuka, kao i dobrim praksama iz okruženja.

Cilj rada je da se afirmiše profesija forenzičkog računovodstva i zanimanje forenzičkog računovođe, kao eksperta sa specijalističim znanjima i vještinama

Budući fokus treba biti na poboljšanju profesionalnog integriteta forenzičkog računovođe za složenije predmete privrednog kriminala, ubrzavanje izrade nalaza i mišljenja, pojačanje nadzora nad njihovim radom, te sankcionisanje neprofesionalnih ponašanja.

Ključne riječi: forenzičko računovodstvo, finansijski kriminal, finansijske istrage, dokaz u finansijskoj istrazi.

JEL: M41 - Računovodstvo

YALE University: M41 - Accounting

UVOD

Analiza stanja i perspektive forenzičkog računovodstva u Republici Srpskoj sa ciljem razumijevanja problema sa kojima se susreću tužilaštva i policija prilikom prikupljanja dokaza za procesuiranje složenih slučajeva finansijskog kriminala. Važna oblast u kojoj je moguće narušiti integritet pravosuđa je oblast prikupljanja dokaza u istragama. U prikupljanju dokaza značajnu ulogu imaju vještaci, koji kroz kvalitet dokaza mogu doprinijeti snazi optužnice. Međutim, iskustva tužilaštva govore da vještaci često nisu osposobljeni za sačinjavanje upotrebljivih nalaza, posebno u rokovima koji se od njih očekuju. Krajnji rezultat je usporavanje procesa istrage i podizanja optužnica, posebno u predmetima finansijskog kriminala. Analiza koja je provedena u BiH, tokom 2017. godine od strane Pravosuđa BiH, ukazala je na osnovne probleme sa kojima se susreće tužilaštvo u slučajevima angažovanja vještaka:

1. "Rapoloživost kvalifikovanih i iskusnih vještaka koji mogu izraditi kvalitetan nalaz i mišljenje u složenim predmetima privrednog kriminala i korupcije;
2. Odbijanje vještaka da uzmu predmete u rad, i dugi periodi podnošenja nalaza i mišljenja;

3. Nedostatak finansijskih resursa za sudove i tužilaštva za angažovanje vještaka i nepostojanje sistemskog pristupa utvrđivanju iznosa naknade i nagrade za rad vještaka;
4. Nedostatak integriteta kod nekih vještaka koje često koriste sudovi i tužilaštva, i problemi sa nadzorom vještaka i njihovim radom” (Pravosuđe BiH, 2017: XIII).

Učesnici istraživanja su, isto tako, došli do spoznaje da nedostaje vještaka koji imaju odgovarajuća znanja i iskustva na vještačenju u složenim predmetima finansijskog kriminala, posebno u oblasti bankarstva, berze, fodova, pranja novca, finansijskog izvještavanja i sl. Drugim riječima, izražen je nedostatak forenzičkog pristupa vještačenju u ovim oblastima. Cilj ovog rada je da spozna potrebu i dostignuti stepen razvoja forenzičkog računovodstva u Republici Srpskoj, te na osnovu toga odrede njegove perspektive.

POJAM I OBUHVAT FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA

U protekloj deceniji jača uloga i značaj forenzike, kao nauke koja se kroz interdisciplinarni pristup bavi utvrđivanjem činjenica za potrebe sudskih i upravnih postupaka. Rast potražnje za forenzičkim uslugama doveo je do okretanja forenzike uskim specijalnostima, od kojih se posebno ističe forenzičko računovodstvo. Forenzičko računovodstvo podrazumijeva “primjenu računovodstvenih, revizorskih i svih drugih finansijskih vještina i znanja u rješavanju finansijskih odnosa, činjenica i transakcija koje mogu biti ili su već predmet sudskog spora, ili pak, utvrđivanju da li se pogrešno radi, pogrešno prikazuje ili izvještava, postoji li korupcija, postoji li prevara ili krađa, iskrivljavanje informacija, krivotvorenje i sl.” (SRR RS, 2013: 1).

U skladu sa utvrđenim zadacima forenzičkog računovodstva porasla je potražnja za osobama koje imaju dovoljno znanja iz oblasti ekonomije, da bi mogli tragati za dokazima ekonomsko-finansijske prirode, koji su potrebni policiji i javnom tužilaštvu za potrebe podizanja optužnice, a to su forenzičke računovođe.

Forenzički računovođa je “osoba koja svoja znanja i vještine iz računovodstva, revizije i finansija primjenjuje u razrješavanju finansijskih odnosa, činjenica i transakcija ali i utvrđivanja grešaka, korupcije, krađa, nezakonitih poslova, krivotvorenja i sl.” (SRR RS, 2013: 1).

Navedeno govori da je forenzički računovođa angažovan u istragama finansijskog kriminala. Često se pojam finansijski kriminal poistovjećuje sa pojmom

privrednog kriminala, zbog čega je potrebno definisati ove pojmove. U definisanju privrednog kriminala najčešće se koristi definicija Edvina Saterlanda, predsjednika Američkog sociološkog udruženja, prema kojem je privredni kriminal “kriminal koji se javlja u oblasti privrednog poslovanja čije su forme ispoljavanja najčešće u mahinacijama u vezi sa kupoprodajom raznih akcija, lažnim reklamiranjem robe, lažnim iskazivanjem finansijskog stanja i poslovanja pojedinih korporacija, podmićivanjem poslovnih partnera, neposrednim i posrednim podmićivanjem državnih službenika, a u cilju obezbjeđenja povoljnih poslovnih aranžmana, pronevjerama, nenamjenskim trošenjem sredstava, poreskim utajama i sl” (Bijelić, 2016: 9).

Pojam finansijskog kriminala je usko vezan za finansijske istrage koje možemo posmatrati dvojako, u užem i širem smislu.

U užem smislu finansijska istraga podrazumijeva praćenje tokova novca, koje se provodi skupa sa krivičnom istragom, a u cilju da se otkrije prihod i imovina proistekla izvršenjem krivičnog djela (Zakon o oduzimanju imovine, 2018: član 9).

U širem smislu pojam istrage finansijskog kriminala obuhvata “istragu finansijskih poslova povezanih s kriminalnom aktivnošću, radi: otkrivanja razmera kriminalnih mreža odnosno razmera kriminala; otkrivanja imovinske koristi od krivičnih dela, terorističkih sredstava ili bilo koje druge imovine koja jeste ili koja bi mogla da postane predmet oduzimanja, kao i radi otkrivanja te imovine; pribavljanja dokaza koji se mogu koristiti u krivičnim postupcima” (Strategije istraga finansijskog kriminala, 2015: 1).

Navedene definicije govore da je finansijski kriminal uža kategorija od privrednog kriminala. Finansijski kriminal je više vezan za istrage tokova novca i finansijskih transakcija u cilju krivičnog gonjenja, dok privredni kriminal obuhvata i nefinansijske tokove, kao što su npr. otuđenje imovine, lažno reklamiranje i sl.

POTREBNI KRITERIJI ZA STICANJE ZVANJA FORENZIČKOG RAČUNOVOĐE

Porast zanimanja za forenzičko računovodstvo javio se usljed velikih šteta u privredi uzrokovanih raznim oblicima prevara¹ i lažnim finansijskim izvještavanjima

¹ “Prevara se može definisati kao svaka aktivnost čiji je primarni cilj sticanje finansijske koristi na nezakonit način. Pod pojmom prevara podrazumijevamo korupciju, protivpravno prisvajanje imovine i prevarno finansijsko izvještavanje“, Tomaš, D. i dr., (2017). COSO okvir i organizovanje interne revizije za borbu protiv prevara, Emc Review, Vol. VII, No.II., Apeiron, Banjaluka.

ma. Broj i složenost sudskih sporova u oblasti finansijskog kriminala se povećava, što zahtijeva specifična znanja i vještine iz oblasti ekonomije. Forenzičko računovodstvo obuhvata posebnu vrstu finansijskog znanja čiji je cilj otkriti i spiječiti (Koletnik, 2008: 120-121).

Znanja koja treba da posjeduje računovođa forenzičar nisu obuhvaćena standardizacijom, ali je sigurno da ona moraju biti interdisciplinarna, dopunjena adekvatnim vještinama iz određenih oblasti. Iako u svijetu postoje razne institucije koje vrše sertifikaciju, kao standard možemo uzeti međunarodnu organizaciju ACFE (sa sjedištem u SAD) koja vrši sertifikaciju za ovlaštene finansijske forenzičare, namjenjene računovođama specijalizovanim za forenzičko računovodstvo. Potrebna znanja, vještine i sposobnosti za sticanje sertifikata u ovoj instituciji prikazani su u tabeli 1:

Tabela 1. Kriteriji za sticanje sertifikata finansijskog forenzičara, namjenjene računovođama specijalizovanim za forenzičko računovodstvo, u međunarodnom udruženju za sertifikaciju (ACFE)

Znanja	Vještine	Sposobnosti
Kriminal bijelog okovratnika	Pisanje izvještaja	Međuljudska komunikacija
Pranje novca	Svjedočenje kao vještak	Verbalna komunikacija
Kršenja GAAP-a ili GAAS-a ¹		Pismena komunikacija
Prevare (u: telemarketingu, ugovorima, hartijama od vrijednosti, fin.izvještajima, stečaju, kreditnim karticama, otuđenju imovine) i pronevjere		Fokusiranost na detalje
Analiza finansijskih podataka		Analitičnost
Analiza integriteta dokaza		Integritet
Dizajn kompjuterskih aplikacija		Objektivnost
Procjena štete		Nezavisnost
Traženje nelegalnih sredstava		Kredibilitet
Pronalaženje skrivene imovine		
Pregledi dubinske analize		
Prikupljanje forenzičkih dokaza		
Računovodstveni postupci		
Pravni sistem i njegovi postupci		
Regresiona analiza		
Kompjuterske aplikacije		

Izvor: Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), Forensic Accountant – Education (Knowledge, Skills and Abilities, <https://www.acfe.com/career-path-forensic-accountant.aspx%20>

U Republici Srpskoj je, krajem 2012. godine, uvedeno profesionalno-stručno zvanje sertifikovanog forenzičkog računovođe. Sertifikaciju vrši Savez računovođa i revizora RS. Predhodno se provodi instruktivna nastava i provjera znanja iz

sljedećih oblasti: 1) Uvod u forenzičko računovodstvo, 2) Forenzičko računovodstvo složenih transakcija, 3) Forenzika PDV-a, 4) Forenzika gotovinskih tokova, 5) Kreativno računovodstvo bilansa, 6) Sudska vještačenja i stečajevi, 7) Zaštita konkurencije, 8) Forenzička revizija, 9) Procjena vrijednosti preduzeća, 10) Forenzičko računovodstvo u IT okruženju, 11) Forenzika finansijskih instrumenata i 12) Korporativna bezbjednost i javne nabavke” (SRR RS, 2013: član 4).

Uslovi za polaganje su određeni stepenom obrazovanja, uz prihvatanje Kodeksa etike za profesionalne računovodstvene eksperte, kao i obaveze kontinuiranog profesionalno-stručnog usavršavanja, koje se obavlja u formi individualnog i formalizovanog angažmana. Individualna edukacija se valorizuje kroz proučavanje stručne literature u izdanju Saveza računovođa i revizora RS ili društava koja on ovlasti. Formalizovanu edukaciju provodi Savez i ona se kvantifikuje bodovanjem učešća kandidata u pojedinim organizacionim formama, poput kongresa, simpozijuma, jednodnevnih seminara, seminara iz oblasti forenzičkog računovodstva, kao i pretplata na časopis. Licenca za izdati sertifikat se obnavlja svake dvije godine, uz dokaz da je kandidat ostvario 40 časova profesionalne edukacije, od čega 50% kroz seminare iz forenzičkog računovodstva.

NADLEŽNOST ZA FINANSIJSKE ISTRAGE U REPUBLICI SRPSKOJ

Finansijske istrage u Republici Srpskoj pokreće i sa njima rukovodi javni tužilac. U okviru Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske formirano je posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala. Prema Zakonu o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, sa kojim je regulisano formiranje tog odjeljenja, predviđena je i mogućnost organizovanja finansijske forenzike. “U Tužilaštvu za organizovani kriminal i posebnim odeljenjima viših javnih tužilaštava iz ovog zakona može se obrazovati služba finansijske forenzike. Poslove službe finansijske forenzike obavljaju finansijski forenzičari. Finansijski forenzičar je lice koje pomaže javnom tužiocu u analizi tokova novca i finansijskih transakcija u cilju krivičnog gonjenja. Finansijski forenzičar je državni službenik koji poseduje posebna stručna znanja iz oblasti finansija, računovodstva, revizije, bankarskog, berzanskog i privrednog poslovanja, a koji je završio i specijalizovanu obuku u Pravosudnoj akademiji iz oblasti krivičnog prava” (Zakon o org. nadležnosti, 2018: član 19).

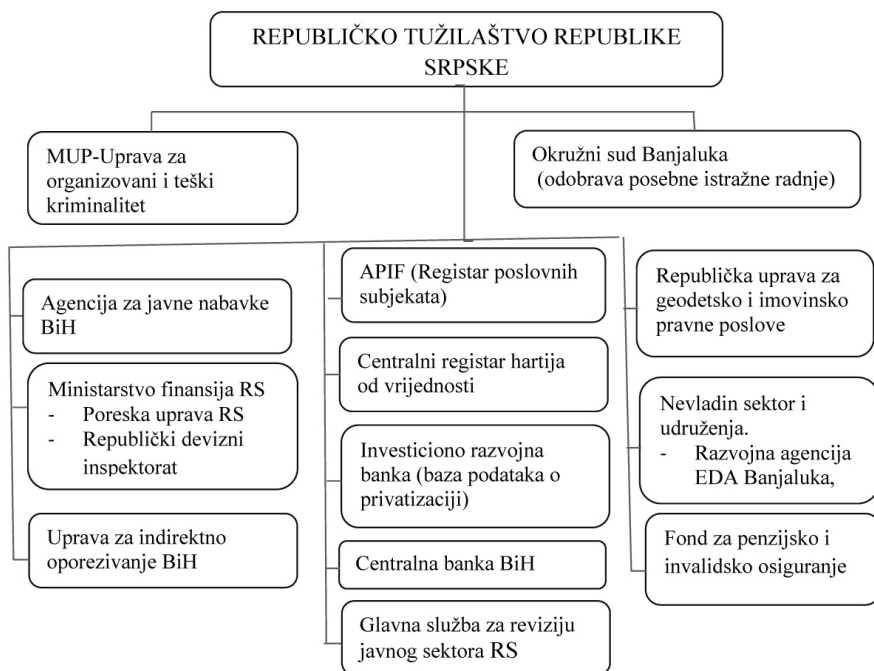
U otkrivanju krivičnih djela finansijskog kriminala u Republici Srpskoj, pored tužilaštva, ključnu ulogu ima i policija. U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske djeluju dvije organizacione jedinice: 1) Uprava za organizo-

vani i teški kriminalitet i 2) Uprava kriminalističke policije, koja u svom sastavu ima Odjeljenje za privredni kriminalitet i korupciju, Odjeljenje za finansijske istrage i pranje novca i Odjeljenje za visokotehnoški kriminalitet.

Nesporna uloga u istragama finansijskog kriminala u Republici Srpskoj pripada i sljedećim institucijama i organima: Poreskoj upravi, Upravi za indirektno oporezivanje, Registru privrednih subjekata (pri Agenciji za posredničke i informatičke usluge), Centralnom registru hartija od vrijednosti, Centralnoj banci BiH, Investiciono razvojnoj banci Republike Srpske, Glavnoj službi za reviziju javnog sektora, Republičkoj upravi za geodetske i imovinsko pravne poslove, te svim organima vlasti i institucija, kao i nevladinom sektoru i udruženjima.

Za obezbjeđenje dokaza finansijske prirode, pored entitetskih institucija, uključene su republičke i međunarodne državne institucije, kao i čitava mreža privatnih i nevladinih institucija. Navedeni represivni organi su dužni, u okvirima svoje nadležnosti, konstatno razmjenjivati informacije u cilju obezbjeđenja što kvalitetnijih dokaza u različitim finansijskim istragama.

Slika 1. Organi represije uključeni u finansijske istrage u Republici Srpskoj

Izvor: Autor

Ako se ima u vidu da je BiH složena država od 2 entiteta i jednog distrikta, onda je razumljivo da se javljaju poteškoće u koordinaciji rada više institucija, a posebno zbog različitosti zakonskog okvira koji regulišu njihove nadležnosti. U svim strategijama vezanim za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala naglašava se potreba saradnje svih subjekata u borbi protiv organizovanog kriminala, sa mogućnošću bolje razmjene podataka, rada u zajedničkim istragama, te kreiranju efikasnijeg informacionog sistema u skladu sa nadležnostima.

Nadležnost na poslovima suzbijanja organizovanog kriminala na nivou BiH imaju Državna agencija za istarage i zaštitu (SIPA) i Granična policija BiH, koje djeluju pri Ministarstvu sigurnosti BiH. Takođe, u okviru Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH postoji sektor za međunarodnu operativnu policijsku saradnju, koji je zadužen za razmjenu informacija u međunarodnoj policijskoj saradnji, kroz saradnju sa INTERPOL-om, EUROPOL-om i SELEC-om, kao i putem akreditovanih policijskih oficira za vezu u BiH. U okviru svoje nadležnosti na poslovima suzbijanja privrednog kriminala uključen je i Sud BiH i Tužilaštvo BiH putem formiranog odjela u svom sastavu – Poseban odjel za organizovani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju. U okviru nevladinog sektora i udruženja, na poslovima suzbijanja privrednog kriminala djeluju „Transparency International“ u BiH, i Antikorupcijska mreža u BiH - „Account“.

Navedeno govori o složenosti institucionalnog okvira, koji u slučaju neadekvatne koordinacije može umanjiti efikasnost finansijskih istraga. U Strategiji za borbu protiv korupcije 2015. - 2019. godine i Akcionom planu za provođenje Strategije (Strategija za borbu protiv korupcije, 2014: 38), ukazuje se na nedostatak saradnje između policije i javnog tužilaštva s jedne strane i državnih organa koji posjeduju činjenice bitne za tok istrage s druge strane, što se negativno odražava na uspješnost otkrivanja počinitelaca krivičnih djela finansijskog kriminala. Osim toga, postoje slabosti u saradnji u dijelu razmjene informacija, koje su u većini slučajeva loše obrađene, sa izraženim zakašnjenjem i kao takve neupotrebljive za tok istrage. Finansijske transakcije su često složene i zahtijevaju specijalistička znanja, koja tužioci nemaju. Zbog toga se potencira važnost finansijskog forenzičara (u tužilaštvu) koji u ovakvim slučajevima može doprinijeti efikasnijoj finansijskoj istrazi.

PROBLEMI OCJENE DOKAZA U REPUBLICI SRPSKOJ

Kao dokazno sredstvo u sprovođenju sudskog postupka koristi se vještačenje.

Ocjena vještaka se koristi kada sud ne može samostalno rasvijetliti okolnosti i adekvatno ocijeniti dokaz. Vještačenje mora biti objektivno uz validne iskaze i stručne nalaze koji se ne mogu oboriti na sudu. U istražnim radnjama značajno mjesto pripada računovodstvu i zbog toga je izražena njegova funkcija u rješavanju slučajeva privrednog kriminala. Prema Analizi sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog privrednog kriminala koja je izvršena u sklopu USAID-ovog projekta pravosuđa BiH, u decembru 2017.godine, “85% anketiranih tužilaca navodi da se u praksi iskazuje potreba za dodatnim obrazloženjem nalaza i mišljenja vještaka, dok 47% anketiranih tužilaca navodi da se u praksi dešavaju slučajevi da dostavljeni nalaz i mišljenje nisu ispunjavali upute iz naredbe” (Pravosuđe BiH, 2017: 63).

Dodatne naredbe za vještačenje su doprinijele povećanju troškova i odugovlačenju krivičnog postupka pri čemu su neka od tužilaštava čekala na izradu nalaza i mišljenja vještaka u prosjeku od 207 dana. U istoj analizi se navodi da su ”neki od tužilaca prenijeli svoja iskustva koja ukazuju na to da su određena vještačenja finansijsko-ekonomske struke u tolikoj mjeri nekvalitetna da ne mogu poslužiti kao dokaz pred sudom” (Pravosuđe BiH, 2017: 64).

Dalje se u analizi navodi da su “učesnici u istraživanju posebno naveli da razvoj sofisticiranih metoda zloupotrebe napretka u finansijskom poslovanju multiplicira probleme zbog nedostatka vještaka sa iskustvom u sljedećim specifičnim oblastima: bankarsko-finansijsko poslovanje, hedge fondovi, pranje novca, korporativno upravljanje, berzansko poslovanje, te oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom u smislu dokazivanja obima nezakonito stečene imovine koja je u nesrazmjeri sa zakonitim prihodima. Posebno je ukazano na nedostatak forenzičkih vještaka, odnosno nedostatak forenzičkog pristupa vještačenju u ovoj oblasti” (Pravosuđe BiH, 2017: 65). Jedan od uočenih trendova je da vještaci finansijsko-ekonomske struke izbjegavaju angažovanje na predmetima u krivičnom postupku, i usmjeravaju se na vještačenja u privrednim i parničnim predmentima zbog primamljivije zarade.

Prema članu 44. Zakona o vještacima Republike Srpske predviđene su novčane kazne za odbijanje vještačenja i to: od 2000 KM - 5000 KM za pravno lice, a za odgovorno lice u pravnom licu od 200 KM -1000 KM, osim u slučajevima ako je drugačije predviđeno pravilima postupka.

Zakon o vještacima Republike Srpske nije u dovoljnoj mjeri regulisao nadzor nad radom i kvalitetom nalaza i mišljenja vještaka. Ovaj Zakon je stavio fokus

na uslove i postupak imenovanja vještaka, njegova prava i dužnosti i druga pitanja od značaja za njihov rad. Nadzor vještaka vrši organ koji vodi postupak ili druga lica, mada oni ne mogu spriječiti prepisivanje nalaza sa sličnih predmeta. Za povrede dužnosti vještaka, mjere izriče Ministar pravde na prijedlog stručne komisije koju čine jedan član iz Ministarstva pravde RS i 2 člana iz reda vodećih stručnjaka iz određene oblasti.

Prema analizi Pravosuđa BiH u Republici Srpskoj je tokom 2015. godine bilo ukupno 53 finansijsko-ekonomska vještačenja, uz angažovanje 15 vještaka (tabela 2).

Tabela 2. Pregled finansijsko-ekonomskog vještačenja u RS u 2015 god.

Okružno javno tužilaštvo	Broj angažovanih vještaka	Broj vještačenja
Banjaluka	3	6
Istočno Sarajevo	3	20
Trebinje	1	7
Doboj	2	6
Bijeljina	6	14

Izvor: Pravosuđe BiH, Analizi sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog privrednog kriminala, Sarajevo, 2017., str. 44.

Navedena finansijsko-ekonomska vještačenja su se odnosila na sumnje da je izvršeno krivično djelo “zloupotrebe položaja i ovlaštenja” ili “pronevjera u službi”. Inače, najčešći razlog za ova vještačenja su “određivanje visine pribavljene protupravne imovinske koristi, ili visina prouzrokovane štete” (Pravosuđe BiH, 2017: 61).

PERSPEKTIVE EKONOMSKO FINANSIJSKE FORENZIKE U RS

Sve komplikovaniji načini izvršenja kriminalnih radnji i njihov stalni porast zahtijevaju proaktivnije vođenje finansijskih istraga. U tom smislu nameće se potreba formiranje stručnih timova osoba različitih profila, koji svojim djelovanjem mogu pomoći u pribavljanju dokaza za učinjena krivična djela i tako doprinijeti podizanju kvaliteta istrage na viši nivo. Ovdje se prevashodno misli da su, pored uključivanja policije i tužilaštva, neophodna znanja i vještine računovodstvenih i finansijskih forenzičara, posebno u dijelu finansijskih istraga.

Za veću prepoznatljivost forenzike potrebno je na fakultetima ekonomskog usmjerenja uvoditi više predmeta koji se tiču forenzičkog računovodstva, te povećati istraživački rad iz ove oblasti. Takođe, neophodna je transparentnost podataka o društvima protiv kojih je pokrenut postupak vezan za privredni kriminal

i lažno finansijsko izvještavanje, kako bi se povratilo povjerenje javnosti da će počinioци krivičnih dijela biti i sankcionisani, a ujedno podaci mogu poslužiti kao primjer za izučavanje oblasti ekonomsko-finansijske forenzike.

Iako je relativno mlada nauka, forenzika bi mogla biti u narednom periodu jedna od važnijih oblasti, zbog čega je razumljivo njeno dalje unapređenje, i u oblasti teorije, i u oblasti prakse. Doprinos boljem stanju ekonomsko finansijske forenzike u RS se može postići kroz:

- Uvođenje predmeta finansijske forenzike, odnosno forenzičkog računovodstva na fakultetima ekonomskog usmjerenja,
- Uvođenje stručnog profesionalnog zvanja ovlaštenu forenzički računovođa,
- Stalno usavršavanje kroz kontinuiranu saradnju akademskih zajednica sa tržištem rada (Hunjet, 2014: 187),
- Uređivanje pitanje naknade za rad vještaka kako bi se povećao interes za vještačenjem na složenim predmetima iz oblasti finansijskog kriminala,
- Utvrđivanje kriterije i procedure za izbor i pozivanje vještaka, te za praćenje njihovog rada,
- Provođenje kontinuirane edukacije vještaka u saradnji sa tužilaštvom i
- Uspostavljanje kontinuiranog nadzora nad radom vještaka i kvalitetom njihovim nalaza.

ZAKLJUČAK

Forenzičko računovodstvo je prilično mlada naučna disciplina koja je našla svoju praktičnu primjenu u otkrivanju i sprečavanju svih vidova prevara i pronevjera. Jedan od važnih dijelova forenzičkog računovodstva je ekonomsko-finansijsko vještačenje koje se koristi u ocjeni činjenica validnih za sud. Predmet našeg istraživanja je bila validnost dokaza u oblasti finansijskog kriminala, te neophodnost razvijanja profesije forenzičkog računovođe. Analiza sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog privrednog kriminala, provedena od strane Pravosuđa BiH u 2017. godini, upućuje na osnovne probleme sa kojima se susreće tužilaštvo u slučajevima angažovanja vještaka, a to su nedostatak kvalifikovanih i iskusnih vještaka za složenije predmete privrednog kriminala, odbijanje predmeta od strane vještaka, nedostatak integriteta kod nekih vještaka, odugovlačenja izrade nalaza i mišljenja, te problemi sa nadzorom vještaka i njihovim radom. Navedeno upućuje na potrebu angažovanja eksperata koji mogu doprinijeti kvalitetu vještačenja, odnosno sastavljanja upotrebljivih nalaza i mišljenja u razumnim rokovima, a što se uklapa u profil forenzičkog računovođe. Forenzički računovođa treba da da svoj doprinos na poslovima vještačenja

u oblasti bankarstva, berze, fodova, pranja novca, finansijskog izvještavanja i sl. Sistem vještačenja, sa posebnim fokusom na finansijsko-ekonomska vještačenja u Republici Srpskoj, mora biti podvrgnut stalnom unapređenju prema odrednicama međunarodnih standarda i preporuka, te dobrim praksama iz regije. Preporuke se odnose uglavnom na otklanjanje već navedenih problema sa kojima se susreće tužilaštvo u slučajevima angažovanja vještaka, te sankcionisanje neprofesionalnog ponašanja. To je ujedno i način da se ojačaju kapaciteti tužilaštva vezani za istrage i procesuiranje predmeta finansijskog kriminala.

BIBLIOGRAFIJA:

- Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, (2014). Strategija za borbu protiv korupcije 2015. - 2019. i akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije 2015. - 2019., Sarajevo. <http://www.apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/strategije/default.aspx?id=412&langTag=bs-BA> (Pristupljeno 10.10.19.)
- Bijelić, S. i dr., (2016). Pojavni oblici privrednog kriminala i način njihovog dokazivanja, Projekat Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine "Podrška pravosuđu Bosne i Hercegovine – Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa", Sarajevo. https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/pdfservlet.jsessionid=144415ff441af77360734a2f0c184d4cca0794afd1149b254fbf0abc2f65b7be.e34TbxyRbNiRb40Lc3uPcheKb34Ke0?p_id_doc=40811 (Pristupljeno 10.10.19.)
- Hunjet, A., (2014). Konkurentsko visoko obrazovanje za savremeno tržište rada, Emc Review, Vol. IV, No.II., Apeiron, Banjaluka
- Koletnik, F. i dr. (2008). Forenzičko računovodstvo, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenija, Ljubljana.
- Pravosuđe BiH, (2017). Analizi sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog privrednog kriminala, Sarajevo. <https://usaidjp.ba/assets/files/publication/1516869370-analiza-sistema-angazovanja-vjestaka-u-predmetima-korupcije-i-organizovanog-kriminala-u-bih.pdf> (Pristupljeno 12.10.19.)
- Savez računovođa i revizora Republike Srpske, (2013). Pravilnik o uslovima sticanja profesionalnog zvanja i kontinuiranoj edukaciji za sertifikovanog forenzičkog računovođu., Banjaluka, <http://www.srrs.org/?strana=sfr&jezik=lat> (Pristupljeno 11.10.19.)
- Strategije istraga finansijskog kriminala za period od 2015. do 2016. godine, Sl. glasnik Republike Srbije, 43/15. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/43/1/reg> (Pristupljeno 13.10.19.)
- Tomaš, D. i dr., (2017). COSO okvir i organizovanje interne revizije za borbu protiv prevara, Emc Review, Vol. VII, No.II., Apeiron, Banjaluka
- Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala terorizma i korupcije, Sl.glasnik RS br.94/16 i 87/18. <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-organizaciji-i-nadleznosti-drzavnih-organa-u-suzbijanju-organizovanog-kriminala-terorizma-i-korupcije.html> (Pristupljeno 15.10.19.)
- Zakonu o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela, Sl. glasnik RS, 66/18, <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-oduzimanju-imovine-koja-je-proistekla-izvršenjem-krivcnog-djela-Republike-Srpske.pdf> (Pristupljeno 10.10.19.)

STATUS AND PERSPECTIVE OF FORENSIC ACCOUNTING IN REPUBLIKA SRPSKA

Milanka Aleksić, Bogdana Vujnović-Gligorić, Amira Hasanović

Abstract: *Expert testimony is becoming one of the main validation activities in financial crime. It is also amongst the most criticized ones because it can significantly slowdown court proceedings, especially in complex expert assessments, which is often the case with economic and financial subjects. Forensic accounting experts, which are also known as forensic accountants, are increasingly being hired to provide expert evaluation on these subjects. Republika Srpska recognized the need for this profession timely by granting it legal legitimacy.*

However, little progress has been made in its implementation in practice. This paper analyzes requirements and state of forensic accounting in Republika Srpska, and accordingly makes recommendations for further improvements such as gathering information of better quality that would help in financial investigations. Profession of forensic accountant is interdisciplinary and covers full range of different services, which signals the necessity to unify the criteria globally. So far, no such criteria exist nor are there any indications harmonization. Standard for required knowledge has been set by the American Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), which certifies financial forensic professionals with certificate in forensic accounting. The established criteria offer a solid basis for the detection, collection and presentation of evidence in the financial fraud expert process. Currently it remains unclear whether the forensic accountant acts alone or as part of an interdisciplinary team.

The knowledge currently offered by educators in Republika Srpska cannot bring quality in specific types of services, which primarily require specialist knowledge. For each type of service, it is necessary to define the characteristics, required knowledge and skills that a forensic accountant must possess. In accordance with such requirements, educational programs for forensic accounting need to be modified by providing guidance on their homogenization. Educational programs must be consistent with the actions of other participants in the implementation of forensic accounting, such as users, providers, educators, etc. With synergistic action, it is possible to raise the professional competence of the forensic accountant and align it with the requirements of the market. The ultimate educational outcome is to educate a forensic accountant so that he or she has specialist knowledge in accounting, law and auditing, as well as skills in the effective forensic accounting. Forensic accounting requires continuous learning and skills acquisition in accordance with the guidelines of international standards and recommendations, as well as good practical application.

The aim of this paper is to promote forensic accounting and the profession of forensic accountant as an expert with specialist knowledge and skills.

The future focus should be on improving the professional integrity of expert witnesses relating to more complex economic crimes, accelerating final report preparation, enhancing supervision of expert witnesses and their work, and sanctioning unprofessional behaviors.

Keywords: *forensic accounting, financial crime, financial investigations, evidence in financial investigation.*

JEL: *M41 - Accounting*

YALE University: *M41 – Accounting*

(Footnotes)

- 1 GAAP (engl. Generally Accepted Accounting Principles) - Opšte prihvaćena računovodstvena načela; GAAS (engl. Generally Accepted Auditing Standard) - Opšte prihvaćeni revizorski standardi

